

EEN BOOM MET DOODENDE KRACHT

De Noemfooren en andere Papoesche stammen hebben een woord *or*, dat meer dan ééne vertaling toelaat. Maar 't schijnt wel, dat de oorspronkelijke betekenis is geweest: doodende, althans schadende, kracht.

Jager en visscher hechten meer waarde aan een krachtig *or* dan aan behendigheid en ervaring.

Or doet dienst ook om vijanden uit den weg te ruimen, althans hen ziek te maken. De Papoe gelooft niet aan natuurlijke oorzaken van ziekte en dood. Men kan eene vrouw, zonder eenige gemoedsbeweging hooren vertellen, dat haar man „*sisiri*” (gonorrhoe) heeft. De een of ander heeft *manikibur* (een in 't wild groeiend knolgewas) met *andarek* (bengkoedoe) en *pir* (gember) gemengd in een bamboe onder eenen boom gelegd. En dat heeft haar man bij ongeluk aangeraakt.

Neusbloeding wordt veroorzaakt door *akem* (dempoel) met *pir* te vermengen en dit mengsel iemand te laten gebruiken.

Beri-beri, gebrek aan vitaminen in 't voedsel? 't Mocht wat. Iemand heeft den patient op slinksche wijze bladeren van *akak* (soort kruipplant) te eten gegeven. Enzoovoort, enzoovoort. De recepten zijn velen.

Maar, vragend naar een boom, welks naam ik reeds genoteerd had, maar dien ik nog niet kende, de *roe*, hoorde ik, dat de ambeers ¹⁾ dien boom *kajoe radja* noemen. „*Kajoe radja*? Waarom noemen ze dien boom *kajoe radja*?” Antwoord: „Zeker, omdat hij zoo'n krachtige *or* heeft”. (Een prachtige reputatie bleken die oude *radja*'s te hebben.)

En toen kreeg ik 't volgende te hooren: Door de krachtige *or*, die den boom ten dienste staat, doodt hij alles, wat om hem heen groeit. En menschen, die onder den boom doorloopen, verliezen 't haar. Die reputatie genoot de boom ook elders. Op Tobelo (Halmahera) zal geen vrouw onder den boom doorloopen, als ze niet eerst 't hoofd met een doek heeft bedekt. 't Zelfde vertelde men mij van Tidore.

Een stuk bast of bladeren van dezen boom begraven aan den wortel van een of ander gewas, doet naar 't geloof der Papoea's dit verdorren. En de Biakkers, wanneer ze in vroegere jaren 't oorlogspad betraden en de bedoeling hadden een

¹⁾ Vreemdelingen, inzonderheid Maleisch sprekende.

dicht bevolkte kampong uit te moorden, dan voorzagen ze zich eerst van amuletten, gesneden uit het hout van den aroe. Op Roon, Noemfoor ¹⁾ en ook wel elders, bevestigt men de hakmessen gaarne in heften van aroe-hout gemaakt. Men zegt, dat dit hout er zoo bij uitstek geschikt voor is. 't Zal oorspronkelijk ook wel geweest zijn om aan 't hakmes de doodende kracht van den aroe toe te voegen.

Ik liet me bij een aroe-boom brengen, die midden in een Papoeschen tuin stond. 't Was al een hoog exemplaar. De bast was wit, witter haast dan de bast

Endospermum formicarum in een Papoeschen tuin.

Foto P. J. Grondel Jr..

van berkeboomen, en 't blad vrij groot. Maar „koninklijk” vond ik den boom niet dadelijk. Ik heb wel eens koninklijker woud-reuzen gezien. Maar alles dood in den omtrek? Dat kon ik niet toegeven. Gras groeide aan den voet van den boom, en zelfs djagoeng was vlak bij den stam tot rijpheid gekomen. Eene opmerking hierover werd beantwoord: „De boom is nu hoog, dan hindert 't zoo erg niet meer”. Ik begreep dat de boom, zoo lang deze nog laag bij den grond groeit, door het groote blad een zwaar lommer veroorzaakt, dat doodend werkt op 't onkruid aan den voet.

Maar de boom heeft iets merkwaardigs; hij is nl. van den wortel tot den top hol. Zelfs heel jonge exemplaren vertoonen dit verschijnsel al. En die holte dient millioenen zwarte mieren tot woonplaats. Ik heb nog niet kunnen ontdekken, welke contraprestatie de mieren leveren voor hun genot van vrije woning.

De *napnaper* (*Hydnophytum montanum*), een plant, die zich aan boomen hecht en uit een vleezig gedeelte bestaat, waaruit eenige bladeren groeien, en die ook aan mierenkolonies huisvesting biedt, heeft ook den naam een

sterke or te bezitten. 't Heet, dat men bij aanraking van de *napnaper* eene zwelling krijgt, die alleen wijkt, wanneer de zwelling aangeraakt wordt door iets, dat met vuur verwarmd is.

Wanneer men een vijand wil benadeelen, neemt men de aarde, waarop de indruk van diens voet staat en werpt die op een *napnaper*. 't Gevolg zal wezen, dat de betrokkene over 't geheele lichaam wonden krijgt en sterft.

'k Wilde voor 't woordenboek, dat ik vervaardig, den wetenschappelijken naam van den aroe weten. Een stuk van den stam, 'n paar bladeren en vruchten

¹⁾ Eilanden aan de noordkust van Nieuw Guinee.

naar Buitenzorg gezonden, en daar kwam als antwoord: „De boom heet *Endospermum formicarum* BECCARI; werd voor het eerst gevonden op Anday door BECCARI. Is verwant aan de soort *moluccana*, die reeds door RUMPHIUS beschreven werd als caju radja en caju sommot.”

„Dezelfde deelde mede, dat het sap uit de bladeren tot ontharing werd gebruikt, dat de wortels gebruikt werden als middel tegen pijlgif, terwijl ook het hout, de bast en de bladeren gebruikt werden in de inlandsche geneeskunde.”

De Papoea's kennen den boom ook eenige deugden toe. Van 't hout worden planken gekapt, die mits ze droog gehouden worden, vrij duurzaam zijn. Men gebruikt de boomen ook wel om er kleine prauwen van te maken. De bladeren dienen tot groente en met wortel en bast tot medicijn.

Op Roon heet de boom knapro, d.w.z. „doof” (Windesisch: tenaperoi). Niet omdat de boom doof zou wezen, maar hij biedt een middel tegen doofheid.

De bladstelen zijn gevuld met een zacht merg (als vlierpit), dat gemakkelijk te verwijderen is. Heeft men dit gedaan, dan sluit men de openingen aan beide zijden en houdt den bladsteel boven 't vuur; de lucht er in wordt nu verwarmd en na verwijdering van de proppen, waarmee de openingen gesloten waren, wordt die warme lucht in 't doove oor geblazen. Na twee uren ongeveer, zou de doofheid geweken zijn.

Men ziet, al is de aroe nog zoo misdadig, er is toch nog wel wat goeds van te zeggen. We zouden naar aanleiding daarvan eene toepassing kunnen schrijven, die betrekking heeft op 't menschedom maar dit zullen we nu maar niet doen.

Manoekwari, December 1928.

F. J. F. VAN HASSELT.

